

UDVAROK

Kapuk, falak, ajtók és ablakok határolják az udvart, mely magábazárt kerek világként teng-leng. Minden udvar sziget a nagyvilágban, körülbástyázott, elzárkózott sziget. Minden pirinyó szigeten megtalálod a nagyvilágot, de a nagyvilágon elvész a falatnyi sziget. Ó, bérkaszárnnyák ajtókkal, ablakokkal, falakkal elhatárolt, magábazárt, tarka világa, apró és szürke hétköznapjaitokat csak a csillagok kísérik kitartó figyelemmel, és a krónikás, a sziget lakója, aki sietve odavetett kusza soraival immár egymáson nyugvó füzetek jónéhányát töltötte meg, hogy egyszer talán majd formába öntse szétfolyó életeteket.

Addig megmaradtok hevenyészett jegyzeteknek s talán egy kicsit dokumentumnak is.

TALÁNY

Guszt, a negyvenötéves aglegény a pusztulás szerelmese. Vakxi szeme felragyog a szemüveg mögül, ha valahol valami elpusztul, használhatatlanná válik. Kerülgeti. Alkuszik rá. Csak nagyritkán van pénze, hogy megvegye. Egyszer, évekkel ezelőtt vett egy rossz biciklit, kipofozta és sikerült eladnia. Azóta mindig az ócskavas-telepen sündörög. Itthon az udvar végében bajlódik vasaival. Ott a szobája is. Egyedül él. Észrevétlenül. A multkor megvette az Otpadban egy kiszuperált favágómotor rozsdás vázát. Favágót csinál belőle... Autót. Kamiont. Majd fuvaroz. Szenet szállít házhoz. Kerített egy volánt és négy kereket. Aztán csak nézegette. Egy hónap,

kettő. Később eladta a pusztulás másik szerelmesének, aki talán majd selejtes gumiabroncsot tesz a tákolmányra és eladja a pusztulás harmadik szerelmesének, aki...

És így tovább.

Guszt munkanélküli. Azt mondják, napszámból él. Senki sem volt jelen, amikor a népszámlálás kérdőívét kitöltötte, senki sem mondhatja hát meg hitelesen, mit írt foglalkozásául. Allítólag volt idő, amikor hónapokig állandó munkaviszonyban volt, egy gyárban. Mostanában gyakran eltűnik, s pár nap múlva ismét megkerül. Azt rebesgetik, ilyenkor a szőlőkbe jár dolgozni. Ha nagyon megszorul.

Minden hónapban egyszer, a szárazkapubejártnál a következő jelet játszódik le:

Gusztí a kapu felé igyekszik. A falhoz lapul, szinte surran. Pontosan a feje felett vágódik ki a Nagyságosasszony ablaka.

— Gusztí úr kérem — szól a nyugdíjas postakísasszony, aki tévedésből került ebbe az udvarba, — Gusztí úr kérem, hallom, nősülni készül?

(Gusztí soha életében senki sem urazta, csak a Nagyságosasszony, s ezért ilyenkor módfelett ellágyul. Azonkívül a Nagyságosasszony már évek óta vele hordatja a faskamrába a szemet. És fát vágat.)

— Igen, nagyságos asszony, készültem — áll meg kissé félszegen Gusztí.

— Éppen három napja, hogy ki sem mozdult a lakásából, Gusztí úr. Épp hogy csak mutatkozott.

— Igen. Úgy van nagyságos asszony, mert... — s itt elhallgat.

— De én egy asszonyt is láttam magánál. Jól láttam, Gusztí úr?

— Igen, nagyságos asszony, mert nősülni készültem. Próbaidőn volt itt az asszony.

— Hogy érti azt, hogy próbaidőn volt itt?

— Úgy értem, hogy csak volt, nagyságos asszony, mert már elküldtem.

— Hogy-hogy, Gusztí úr?

— Hát azért, mert, nem vált be.

Ez a párbeszéd minden hónapban egyszer elhangzik a szárazkapubejártnál, balra, az első ablak alatt. Ebben a hónapban a Nagyságosasszony a fentiekén kívül még megkérdezte:

— Mondja, Gusztí úr, miért készül maga mindig elseje után nősülni?

Gusztí meghökkent. Nem tudott válaszolni.

A TÉVEDÉS

A Nagyságosasszony szobájában unokahúgán kívül (aki múlt nyáron volt nála egy hétig Magyarországról), no meg a szállítómunkásokon kívül (akik ideköltöztették a Nagyságosasszonyt) még senki sem járt. A Nagyságosasszony mindig mindenkiel az ablakon át közlekedik, bárki kopogtat is be nála, (a kézbesítőtől a teljesasszonyig), nem ajtót, hanem ablakot nyit. Az udvaron ritkán látni, s Gusztí kívül senkiel sem beszélget; kívülre csak a házitanács elnökét szólítja meg, elseje után, amikor a lakbért kell fizetnie. Ilyenkor kivárja, mikor halad el az ablaka alatt a házitanács elnöke, kikopog, s kinyújtja az ablakon a háromszáz dinárt.

Szobájának ablaka az utcára nyílik, az előszobáé az udvarra — a szárazkapubejárattól balra, az első ablak. A Nagyságosasszony felváltva jár az egyik ablaktól a másikig, de összehasonlíthatatlanul többet időz az előszoba ablakánál.

Valahonnan kiszivárgott a hír, hogy a Nagyságosasszony harminc éves korában férjhezment egy adótitkárhoz és két évig boldog házasságot élt. Férje meghalt, többé nem ment férjhez.

Minden héten kétszer, — kedden és pénteken — elsétál a városi Könyvtárba s két-két könyvet hoz. A lakók régóta látják, hogy régi képes-újságokat is szokott olvasni az ablakban, a Hollófelete Lány a Színházi életét és az Új idöket vélte felismerni bennük.

A politikától mindig távoltartotta magát, s még a házitanács-választásra sem lehetett megagítani. Annakidején, amikor sűrűbben voltak választások, mindig megvárta, hogy az agitátorok külön érte jöjjenek, hogy, „minden eshetőségre” fedezze magát és megnyugtassa lelkiismeretét: kényszerült részt venni a választásokon.

Minden második nap kimegy a piacra és akkor aprólékosan vásárol — jó három óráját veszi igénybe ez a munka.

Egyszer, amikor az ablaknál ült, a gyerekek az ablakába rúgták a labdát s kitörték minden üvegét; ekkor, szemüvegét rángatva, emlékeztetve csetepatét rendezett a Nagyságosasszony, úgy, az ablaknál állva s néha kihajolva, egyébként egy üvegszilánktól jómaga is megsérült. A lakók azt hitték, ezután nem látják többé az ablakban a Nagyságosasszonyt. Tévedtek. Másnap egy munkás szúnyoghálót szerelt fel az ablakra, bár késő ős volt. A Nagyságos asszony dirigálta.

Egyébként nyugdíjból él.

A lakók még azt tudják róla, amit ideköltözésekor mondott.

Postatisztviselőnő volt, szépen berendezett lakása is volt a központ közelében. Néhány évvel a háború után áthelyezték Boszniába, egy ismeretlen kisvárosba.

— Nem fogadtam el a kinevezést. Ugyan mit csinálnék én ott, a vademberek között? Inkább nyugdíjba vonultam!

És elbeszélése szerint éppen ezért vették el tőle az ő szép lakását és utalták ki neki ezt a nyavalyásat. Amikor a végzéssel kezében először állított be az udvarba, végignézett a földszintes bérkaszárnyan, majd rögtön visszafordult:

— Nem, én tévedésből kerültem ide!

E mondat jegyében vonult vissza később szoba-előszobás lakása elefántesont-tornyának magányába. És az ablakokkal elzárkózott a világtól. Az ablak mögé húzódva, hővösen, fölényesen — nem vállalt közösséget semmivel.

— Én tévedésből kerültem ebbe az udvarba... — szikrázott a szeme, valahányszor méltatlankodott valami miatt (ilyenkor kinyitotta az ablakot, hogy kihallatsszék a hangja, jómaga nem az ablaknál, hanem az előszoba mélyében állt, szavait nem intézte senkihez, de úgy beszélt, hogy mindenki magára vehesse és

vegye), s egy ilyen esetben a sofőr, aki vállalatát kocsiját ott mosta az udvarban, odaszólt:

— Tévedésből! Tévedésből jött maga a világra!

E hallatlan incidensnek hallatlan következményei voltak. A Nagyságosasszony egy álló napig nem mutatkozott az ablakban. Aztán pedig hettegig csak a függöny mögött üldögélve volt hajlandó pillantást vetni az udvarra.

Ma ismét rendesen, a függönyt félrehúzva jelent.

SZENTIMENTÁLIS TÖRTÉNET

A Hollófekete Lány az udvar legszébb lánya, az udvar tündére. Minden asszony féltékeny rá (jót nevet rajtuk), ezért alig is vált szót vele valaki.

A sofőr szép, tizennégyéves kislánya titokban rajong érte, úgy tekint rá, mint valami istennőre, s ha senki sem látja, megszólítja, s boldog, hogy egy-két szót válthat vele.

Egy szép vasárnap este, amikor a Hollófekete Lány belépett a sötét udvarba, mindjárt meglátta, hogy az egyetlen akácfa alatt áll valaki. A sofőr lánya volt. Megkérdezte tőle:

— Miről álmodozol, Dórikám?

— Nézem a csillagokat.

A Hollófekete Lány hangosan felnevetett.

— Szereted a csillagokat? — kérdezte.

— Szeretem — válaszolta a kislány.

A Hollófekete szótlanul állt egy perccskét.

— Én is szerettem a csillagokat, Dórikám. De olyan messze vannak, hogy ne álmodozz róluk. Én is nagyon szerettem őket, de a csillagok közül nekem csak a tisztak csillagai jutottak...

És kacagva tűnt el nyúlánk, formás alakja szobáskája ajtajában, s arra gondolt, hogy a fiúk mind na-

gyon jók, csak a pénteki, az Iván, az komisz, és sértegeti is néha; a többiek mindig hoznak vacsorát is magukkal, ő sohasem; a többiek finomak és előzékenyek, ő durva; a többiek tréfásak, jó, szórakoztató, vidám fickók, ő akadémikus és unalmas, és csak ez telik ki tőle:

— De hát neked nincs is melled. Miért nincsen neked melled?

Keserű szájjal feküdt le ezen a vasárnap estén a lány és sokáig nem bírt elaludni, és ismét megfogadta, hogy elmegy érettségizni...

Egyébként a Hollófekete Lány két órákor mindig megebédelt, aztán gyorsan rendet rakott, s a készülődés közben minden áldott nap megfordult az eszében: „Érdekes, én mindig úgy vagyok ilyenkor, mintha a férjemet várnám haza”. S három órákor, táskával a hóna alatt mindig megérkezik a férfi. Minden nap három órákor. Minden hétfőn Jancsi, minden kedden Duskó, minden szerdán Erik, minden csütörtökön... Pontosan három órára érkeznek — munka után csak ebédre mennek, a Hat Ökör vendéglőbe, — onnan egyenest ide, s csak másnap mennek el, munkára.

Heten vannak testi-lelki jóbarátok, heten, mint a gonoszok, s valahányan együtt jártak iskolába a Hollófekete Lánnyal. Páratlan egyetértésben élnek, s a hét közül hat minden elsején pontosan meghozza a három ezrest a Hollófekete Lánynak, aki ily módon a legjobb havifizetések közé tartozik az udvarban. A hét közül csak hat. A hetediket nem vállalta a lány. Könnyörgtek neki mind a heten, s bizonygatták, hogy hét nap van egy héten és nem borulna fel a beosztás, de ő hajthatatlan maradt.

— A vasárnapot megtartom szabadnapnak. Mindenkinek van szabadnapja, nekem is kell. Hogy képzelitek ti, nekem ne legyen szabadnapom?

— Ugyan, eh, — zúgták kórusban a fiúk.

S mikor a lány látta, hogy sehogys boldogul velük, kacagva, cinikusan mondta:

— Hát nem tudjátok, hogy senki sem él meg honoráris munka nélkül? Nekem *nagyon kell* az a szabadnap!

Kitört a röhej, szinte gurultak a fiúk, vége nem szakadt az ugratásnak, csak mikor már lecsillapodtak, akkor látták, hogy faképnél hagyta őket a lány.

A hetediket semmiképpen sem vállalta.

A hetediket, valamikor régen, még iskolás bakfis korában, nagyon szerette. Fülíg szerelmes volt belé.

A KIS NAIV

Szokatlan csend az utcán. Délután egy óra. Derűre-borús idő.

Az öregasszony egész délelőtt a kapuban ül, mint máskor is. Rossz a lába. Naphosszat üldögélt. Szétlötyedt, kövér asszony. Görbe meggyfabotját az ölében forgatja. A hét félmeztelen gyerek, az unokái, kiket sorjában, ahogy születtek, a gondjára bíztak, tizenegy körül elvágta a másikat a másik utcába. Akkor felemelte görbebotját:

— Megállj! Utánad megyek!

De a gyerekek hátra se fordultak. Jól futott mind.

Amikor eltűntek a sarkon, megint leeresztette a botot.

Délben kijött a másik öregasszony. Éppen olyan kövér, csak nem lötyedt. Szintén rossz a lába, de görbebotot nem használ. Anyó melé ült.

Fél egykor azt mondta:

— Kettőkor mennek a Juciék esküdni.

Valamivel egy előtt ismét megszólalt:

— Mégsem ahhoz ment, aki vagy két évig járt ide hozzá.

Ekkor végigfutott az utcán egy kocsi.

Megnézték.

Egy órákor nagy széllel kirobogott az utcára egy fiatalasszony. Anyó menyé. Ruhája könyékig felgyűrve. Kezét könyékig kiáztatta a víz.

— Anyó, gyűjjön gyorsan, kimosom a ruháját.

Az öregasszony riadtan pislantott föl:

— Most nem megyek.

— Na, gyűjjön, ne beszéljen!

— Nem megyek, mert most már két órára nem szárad meg a ruhám.

— Elég volt, ne kéresse itt magát, nem érek rá, — mondta a fiatalasszony, és megrángatta a szék támláját.

— Juci vagy nem Juci, más is megesküdött és mégis idejutott, gyérünk befelé, ősz óta le sem vetette ezt a ruhát, elég volt ebből. Mikor mozakodott utoljára, na gyorsan, na épp a Juci...

És a fiatalasszony kitárt karokkal hessegette be a totyogó öregasszonyt, aki jajveszékelt és sírt végesvégig a hosszú udvaron.

A szembenlévő ház második emeletének erkélyén játszadozó kislány, akit épp az előbb öltöztetett át az anyja, lélekzetfojtva nézett le az utcára. Aztán halkán ezt kérdezte:

— Miért nem bírja a néni meg nézni Jucit, ha most kimossák a ruháját?

A közelben senki sem volt. A válsz elmaradt.

RIADALOM

A zömök, szélesvállú vasmunkásnak, aki közismerten kommunista, hajdanj munkahős, huszonhányszoros rohammunkás és ehhez hasonló, immár tizenegy esztendeje minden áldott nap, amikor hazaérkezik a munkából, első dolga a szobába menni, leakasztani az ágyak fölül a két szentképet, leakasztani a harmadikat is a konyhában, és a spajzba vinni, a stélájsi mögé dugni. Tizenegy éve min-

den áldott nap, hősi kitartással és türelemmel. Felesége épp ily türelemmel nézte végig ezt a munkát, egy panaszos szót sem ejtve, s tizenegy esztendeje kitartóan, minden reggel, amikor a férje elment a munkára, előszedte a szentképeket és visszaaggatta régi helyükre. A tizenegy év alatt soha egy szó sem esett közöttük erről.

Az elmúlt hétfőn csak jó késő-délután érkezett haza a vasmunkás, nagyon fáradtan, leverten. A munkástanács üléséről jött; rágódó természeti ember volt, nagyon elmorfondírozgatott, s amikor hazaérkezett, egyenest az asztalhoz ült és azt mondta:

— Na, add csak az ebédet.

Az asszony hozta is a sporhert széléről a lábast, rakosgatott az asztalon, a vasmunkás pedig a rend kedvéért szórakozottan bár, de megkérdezte: „mi újság?” ám oda se figyelt, mit mond a felesége; nagyon elmorfondírozgatott magában.

Amikor kanalazni kezdte az ételt, az asszony átszaladt a szomszédba:

— Nem vette le a szentképeket.

S már jött is vissza.

A szomszédasszony átfutott a másik szomszédasszonyhoz, az a harmadikhoz és így tovább.

Mindenhol csak egy-egy röpke mondat hangzott el:

— Megtért, nem vette le a szentképet!

— Valami baj van, mert csak most jött haza és nem vette le...

— Változás lesz, most gyűtt haza a...

— Kilépett a pártból és...

És egyenként szállingóztak a konyhába, ahol a vasmunkás békésen ebédelt és felesége éppoly békésen tett-vett. Két perc alatt megtelt a konyha. Ott volt az udvar egész népe, akj csak befért. Megrökönyödve és értetlenül nézett fel a vasmunkás és megkérdezte:

— Mi az, mi baj van, miért csődültetek így össze?

És végignéz rajtuk. Azok motyognak, mondogatnak valami érthetlent, vigyorognak, becsmételnek, le-

nézők, kajánok, jóakaró mosolygósak, — de mindegyiken csodálkozás; a vasmunkás kérdőn néz feleségére, s akkor a falon függő szentképre esik tekintete. Elvörösödik, végtelen dühbe gurul, fölugrik, lerántja a falról a szentképet és teljes erejéből a földhöz vágja. Millió szikrává pattan szét az üveg, a ráma szétporlik...

— Ahá, hát ezért?! — kiált egy hatalmasat, a felesége pedig felsikolt:

— Földhöz merted verni a szentképeket, te...! — és ömlik a szava, mint a láva, izzó, forró láva...

Fél perc alatt kiürült a konyha.

Ennyi történt csak.

Másnap elváltak.

MAGÁNYOS JEGENYÉK

Egimeszelő úgy ment végig az udvaron, utcán és mindenütt, mindig olyan szótlanul, komoran, ahogy bús, magányos jegenyék ballagnak a végtelen dűlőutak mentén, arra kint, a végtelen tanyavilágban, ahonnan iskolába került ide, a városba. Az iskolázás azonban annakidején váratlanul megszakadt és Egimeszelő hivatalnoknak ment a város szépszámu havatalainak egyikébe. Sziget ő az udvarban. Az özvegy suszteranyónál lakik, aki a ház lakóinak emlékezete óta mindig a konyhájában húzódik meg, szobáját pedig bérbeadja, (azelőtt) három ágyajárónak — fiatal munkások, tanoncok voltak leginkább, s gyakran cseréltek lakást. Egyszer három csaruga gyerkőc férközött be ide anyóhoz, egy este megerőszakolták, majd kirabolták, akkor anyó elhatározta, hogy csak komoly embernek adja bérbe a szobát, ha egynek, hát egynek. Azóta lakik itt Egimeszelő. Négy éve. Bárgyú békességgel.

Egimeszelő, mikor betöltötte a harmincadik életévét, megegyeszer — és ő, hányadszor, naponta hányszor! — szemügyre vette hegyes csontjait, pipaszár lábát, melyre minden lépésnél rácsavarodott bő nadrágszára (szűket nem varrathatott, mert irtózott a gondolattól, hogy fogpiszkálóhoz hasonlítsák), megtapogatta csontos arcát, erősen kopaszodó fejét, s elhatározta, többé nem próbálkozik az orvossal, mert úgyis hiába minden.

Azon a verőfényes nyári délutánon, szépen felöltözve, nyakkendőben, kabátban elindult a városba, sétálni. A fél udvar éppen akkor készült le a folyóra fürödni (Egimeszelő sohasem járt a strandra, nyáron is a Városi Fürdő kádas kabinjait látogatta), nagy kupaknás volt az udvaron, s ő is megállt előkelő hanyagsággal és mosolyogva, néha kérdezgetett is, nevetett is. Az egész udvar egyhelyre csődült, s tán negyedóráig sem tartott a tréfálkozás, mely úgy felvidította Egimeszelőt. S amikor a fürdésre készülők közül mindenki egyszerre lódult a kapu felé, az udvaron egyedül maradt Egimeszelő és a kétgyerekes özvegyasszony, az áruházi kiszolgáló.

A Nagyságosasszony — a szárazkapubejárattól balra az első ablak — felfigyelt, hogy Egimeszelő és az özvegyasszony nehezen találva meg a beszéd fonálát, egy-egy félszeg mondatot kinyögve, kínos szüneteket tartva, de mégis kitartóan áll a napon, az udvar közepén, egymással szemben, kissé szétvetett lábbal, ám egy tapodtat sem tágitva. A Nagyságosasszony negyedóra múlva elképedve látta, hogy mindketten nevetnek, mocorognak az udvar közepén, a napon, egymással szemben. Még egy negyedóra múlva a Nagyságosasszony (aki tévedésből került ebbe az udvarba) megbotránkozva (s naponta többször is megbotránkozott és sohasem fáradt bele a megbotránkozásba, évek hosszú során sohasem) látta, hogy az özvegyasszony a lakása felé tessékeli

Égimeszelőt, s mindketten be is mennek. („Példátlan eset, Égimeszelő úr még soha senki lakásába be nem tette a lábát!”) A konyhaajtó tárva-nyitva maradt utánuk. A Nagyságosasszony visszavonult az ablakból, a szekrényhez ment és színházi távcsővel tért vissza, leguggolt, a függönyt az ablakpárkányig felemelte s hamarosan jól látta a nyitott ajtót. Azon túl pedig őket kettőjüket, az asztalnál ülve, egymással szemben.

Az üzletek ötkor nyitnak; fél öt előtt Égimeszelő nagyon elszomorodott s ezt mondta:

— Egyszer, régen, volt a falumban egy lány aki nekem nagyon tetszett. Régóta figyeltem is, és egy május elsején, szép ünnep volt akkor, ebéd után felkerekedtem, sétáltam befele a faluba, hát a házuk kapujában találkoztam a lánnyal. Megálltam és beszélgettünk egy órahosszat, kettőt, hármát, jól benne voltunk már a délutánban, hát a lány behívott, aztán leültünk a gangon és beszélgettünk tovább. Este azt mondtam

neki, jöjjön hozzám feleségül. Legyen az én feleségem. Akkor ő hallgatott egy kicsit és azt válaszolta, hogy ... majd meggondolja.

Égimeszelő elhallgatott.

— És? — kérdezte halkán az asszony.

— Találkoztunk mi aztán is, de nem beszéltem vele. Nem mentem el hozzájuk.

Az asszony hallgatott.

— Aztán... két év múlva férjhezment a lány — nyögte ki Égimeszelő.

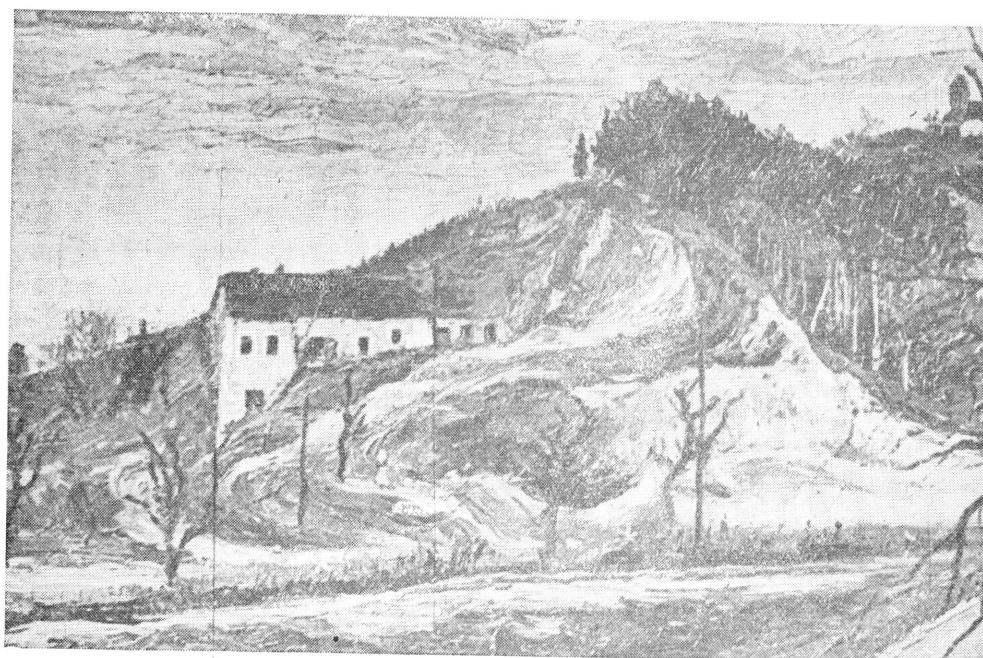
Öt óraker nyitottak az üzletek és az asszony sietett munkára.

Égimeszelő másnap vett valamit abban az áruházban. Harmadnap is. Negyednap is. Vett minden nap. Minden nap találkozott az asszonnal. Végigballagott az udvaron, utcán, áruházon, mint a bús, magányos jegenyék a parasztszekerek mellett, hosszú dűlőutak mentén. Lassan. Szótlanul. Mogorván-rátartian. Magányosan.

Az asszony két év múlva férjhezment.

**MOSA PIJADE
MÚVEI**

ENTERIEUR (JOBBRA), FENY-
VES LEPOGLAVÁN (LENT).

**A STRATFORDI
SZÍNHÁZ
VENDEGSZEREPLÉSE**

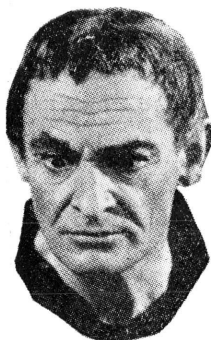
LAURENCE OLIVIER

VIVIEN LEIGH

JELENET A TITUS ANDRONICUSB. I.

ALAN WEBB

MAXINE AUDLEY

ANTHONY QUAYLE